

ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: ГЕНЕЗА І ТРАНСФОРМАЦІЯ

Статтю присвячено дослідженню генези і трансформації предмету адміністративного права. Розглядаються наукові погляди дореволюційних, радянських, російських та вітчизняних вчених-адміністративістів щодо визначення предмету адміністративного права під кутом зору минулого і сьогодення, з використанням методів порівняльного права.

Ключові слова: *правова держава, верховенство права, державне управління, обов'язки, відповідальність, предмет адміністративного права, суспільні відносини, управлінські відносини, правові відносини, державно-управлінські відносини.*

Статья посвящена исследованию генезиса и трансформации предмета административного права. Рассматриваются научные взгляды дореволюционных, советских, российских и отечественных ученых-административистов относительно определения предмета административного права под углом зрения прошлого и настоящего, с использованием методов сравнительного права.

Ключевые слова: *правовое государство, верховенство права, государственное управление, обязанности, ответственность, предмет административного права, общественные отношения, управленческие отношения, правовые отношения, государственно-управленческие отношения.*

The article is devoted to the study of the phenomenon of the transformation of the subject of administrative law. The scientific views of prerevolutionary, Soviet, Russian and domestic scholars and administrators regarding the definition of the subject of administrative law from the point of view of the past and the present, using the methods of comparative law, are considered.

Key words: *legal state, supremacy of right, public administration, duties, responsibility, subject of administrative law, public relations, management relations, legal relations, public-management relations.*

Вступ. Конституцією України [1] закріплені надзвичайно важливі положення: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава»; «В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії» (статті 1, 8). Загальновідомо, що правова держава починається з реального розподілу влад, конституційного визначення реального правового статусу представників державних інституцій, що передбачає на конституційному і законодавчому рівнях чітке обумовлення їх завдань, функцій, обов'язків і відповідальності. Правова держава характеризується тим, що організація і діяльність представницьких інституцій (їх службовців) ґрунтується на праві і пов'язана правом; правова держава – це гарантія належного державного управління суспільними справами; правова держава – це система органів і інститутів (їх службовців), призначенням і обов'язком яких є повага до гідності людини і громадянина, забезпечення гідних умов її життя.

На проблему визначення предмету адміністративного права звертали увагу провідні вчені-адміністративісти В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, В. В. Галунько, В. М. Гарашук, В. К. Колпаков, В. І. Курило, О. В. Кузьменко, В. К. Шкарупа та інші. Водночас питання визначення предмету адміністративного права в сучасних умовах вимагають подальшого аналізу.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення аналізу наукових поглядів дореволюційних, радянських, російських та вітчизняних вчених-адміністративістів щодо трансформації визначення предмету адміністративного права в умовах розвитку науки адміністративного права.

Результати дослідження. Загальновідомо, що до 24 серпня 1991 р., тобто до знаменної дати, коли Верховна Рада України переважною більшістю голосів (346 з 450) прийняла Акт про проголошення незалежності України, Україна перебувала у складі СРСР, законодавство якого було обов'язковим для всіх республік.

З огляду на зазначене, звернемось до праці відомого французького правознавця П. Сандевуара «Введение в право». Як слушно зазначає П. Сандевуар [2], відомий французький правознавець, в авторитарних державах право було безпосередньо пов'язане з політичною пропагандою, будучи її звичним засобом. Воно навіть не було інструментом політики і використовувалося на догоду політичним керівникам та пануючій політичній силі. Науковець констатує (мовою оригіналу): «В соответствии с несколько опасной формулой, право становится ничем иным, как «узаконенной силой» [2, с. 31]. Вважаємо поряд з наведеним окреслити інші важливі положення, які безпосередньо окреслені вченим. Так, він відзначає наступне. Функція адміністрації полягає в «адмініструванні», тобто в управлінні і керівництві повсякденними справами суспільства. Це керівництво полягає у створенні «органів діяльності», призначених для проведення в життя основних принципів, закладених у конституції і чинному законодавстві, для задоволення потреб громадян і, у цілому, для регулювання всіх проблем, які можуть виникнути в організації колективного життя громадян і держави в цілому. Адміністрація забезпечує застосування конституції й законодавства до конкретних обставин, управління державними справами з боку відповідних органів виконавчої влади [2, с. 57]. П. Сандевуар констатує надзвичайно важливе положення (мовою оригіналу): «С учетом этого, для ограничения административной власти и рассредоточения деятельности администрации в интересах всех членов общества должны быть выработаны четкие правовые нормы, определяющие организацию административной власти, ее полномочия, ее средства, контроль ее деятельностью. В этом заключается так называемая концепция правового государства. Итак, юридически не подлежит сомнению, что понятие субъективного права должно быть признано и получать развитие только в тесной связи с понятием обязанности, при- нуждения» [2, с. 59, 78].

В 1993 р. на території пострадянського простору оприлюднено підручник «Административное право», в якому Д. Бахрах визначив, що під поняттям предмет адміністративного права слід розуміти «сукупність суспільних відносин, що складаються в процесі організації і діяльності виконавчої влади» [3, с. 4].

В 1995 р. К. Бельський у праці «Феноменология административного права» [4, с. 4–5] констатує, що чесно проведена інвентаризація «господарства» науки адміністративного права свідчить про досить не втішну картину. Автор, посилаючись на аналіз праці В. Юсупова («Главная идея административного права», 1990) відзначає, що самий великий дефект полягав в односторонньому визначенні предмета галузі права, що зумовило (мовою оригіналу) «однoboкoe развитие» науки адміністративного права. Автор наголошує, що «початок такому підходу слугували» статті радянських вчених С. Берлінського («Предмет советского административного права и метод его изучения», 1939) та С. Студенікіна («О предмете и системе советского административного права», 1939), а також підручник адміністративного права 1940 р. «Советское административное право», 1940). А саме: в них предмет адміністративного права трактувався як відносини у сфері державного управління, які регулюються нормами адміністративного права. Науковець також звертає увагу на «безрозмірність» поняття «державне управління», що позбавляє його будь-якого сенсу. Аналогічна критика висловлена по відношенню до праці відомого радянського адміністративіста 60-90-х років Ю. Козлова («Предмет советского административного права», 1967), який адміністративне право визначав «галуззю права, яка регулює суспільні відносини у сфері державного управління».

В 1999 р. оприлюднено підручник В. Колпакова «Административное право Украины». Автор зазначає, що під предметом адміністративного права слід розуміти «сукупність управлінських відносин, які складаються в сфері державного управління» [5, с. 53]. Визначення предмету адміністративного права станом на 2003 рік зведено до наступного – це сукупність правових відносин, що складаються у сфері публічного (державного і громадського) управління; провідна роль у цій системі належить державному управлінню, а значить і державно-управлінським відносинам [6, с. 35].

Автори підручників з однойменною назвою «Административное право Украины» [7, с. 4; с. 7] констатують, що предмет адміністративного права в тій редакції, яка використовується в даний час майже в усіх підручниках з адміністративного права, був визначений у ході дискусії 1938–1941 рр. Саме тоді було встановлено, що «предмет адміністративного права це – суспільні відносини у сфері державного управління».

Станом на 2012 р. автори підручника «Курс адміністративного права України» [8, с. 217] наголошують, що предмет адміністративного права є складним поліструктурним утворенням, до якого відносяться: «відносини публічного управління»; відносини відповідальності за порушення встановлених правил – відносини адміністративної відповідальності; відносини, які виникають за ініціативою об'єктів публічного управління, при їх зверненні до публічної адміністрації – «сервісні відносини». Зауважимо, що термін «сервіс» означає ніщо інше, як: «обслуговування населення, забезпечення його побутових потреб; сукупність організацій, обов'язком яких є обслуговування побутових потреб населення і створення різноманітних вигод для нього тощо» [9, с. 1308].

Стосовно наведеного варто відзначити пояснення відомого польського адміністративіста М. Кулеші: ознакою публічної адміністрації є сукупність організаційних дій, діяльності та заходів, які виконуються різними суб'єктами та інституціями на основі закону та у межах, визначених законом для досягнення публічного інтересу [10, с. 16].

З огляду на зазначене є сенс звернутися до праці В. Нерсисянца «Право – математика свободи. Опыт прошлого и перспективы» [11]. Підпункт 3 глави III присвячено саме подіям 1938 р. (Официальное «правопонимание». Совещание 1938 г.). Вчений акцентує увагу, що мета Всесоюзна нарада з питань науки радянської держави і права, яка проходила з 16 по 19 липня 1938 р., полягала в тому, щоб «у дусі потреб репресивної практики тоталітаризму визначити загальнообов'язкову «єдино вірну» марксистсько-ленінську, сталінсько-більшовицьку «генеральну лінію» у юридичній науці і з цих позицій переоцінити та відкинути всі напрямки, підходи і концепції радянських юристів попереднього періоду, як «ворожі» і «антирадянські» [11, с. 120].

З метою більш чіткого уявлення зазначених подій щодо формування бачення предмету адміністративного права зупинимось на вибірковому аналізі досліджень відомих радянських та сучасних науковців.

В 1940 р. Г. Петров, користуючись настановами наради 1938 р., робить висновок, що «радянське соціалістичне адміністративне право є системою правових норм, що регулюють суспільні відносини, що складаються в процесі державного управління, тобто виконавчо-розпорядчої діяльності соціалістичної держави» [12, с. 38]. В 1950 р. у дисертаційному дослідженні «Сущность советского административного права» [13, с. 18–19] науковець робить такий висновок: «...радянське адміністративне право можна визначити як галузь радянського соціалістичного права, що регулює суспільні відносини, що складаються в сфері виконавчої і розпорядчої діяльності Радянської держави» [13, с. 110]. Автор критикує точку зору англійських державознавців Уейда і Філліпса, які відзначають: «Адміністративним правом називається сукупність правових норм, що відносяться до організації, прав і обов'язків адміністративних органів» (Уейд і Філліпс. Конституционное право. ИЛ, 1950, стр. 333). Це визначення, наголошував автор, так само як і інші визначення адміністративного права в буржуазній юридичній літературі, «маскує гнобительську сутність буржуазного адміністративного права, яке було й залишається одним зі знарядь політичного панування буржуазії. Норми буржуазного адміністративного права у своїй основній масі спрямовані на обмеження тих прав і свобод, які лицемірно проголошуються буржуазними конституціями нібито для всіх громадян, а по суті є нереальними, не забезпеченими для трудящих, тобто для переважної більшості населення» [13, с. 114–115].

В той же час, Е. Уейд та Д. Філліпс [14] звертають увагу на те, що (мовою оригіналу) «Под конституцией обычно понимают обладающий особым правовым значением документ, в котором определяются основы организации, а также функции органов управления государства, и формируются принципы, определяющие деятельность этих органов» [14, с. 3]. Відповідно до зазначеного англійські науковці пояснюють, що під адміністративним правом слід розуміти сукупність правових норм, які регламентують організацію адміністративних органів, права і обов'язки їх представників [14, с. 333].

Цілком слушним вбачається висновок, що наділення представників адміністративних органів обов'язками і відповідальністю ніяким чином не можна вважати ознакою гнобительської сутності буржуазного адміністративного права, або свідченням «лицемірності» положень буржуазних конституцій. Безпосередньо це стосується і періоду, з дати прийняття Конституції України якою визначено, що Україна є правовою державою.

Як ми вбачаємо, точка зору В. Нерсисянца повністю співпадає з висновками Р. Давида, відомого фахівця з питань порівняльного правознавства, який, критикуючи марксизм-ленізм відзначав: що «Кожний, хто не згодний із цією доктриною, хто заперечує й навіть просто ставить під сумнів постулати марксизму, є, свідомо чи ні, ворогом людського роду, і його неправильні погляди повинні бути припинені» [15, с. 99].

З огляду на викладене є сенс більш докладно дослідити генезу походження або зародження визначення предмету адміністративного права. Звернемось до аналізу деяких праць відомого російського науковця А. Єлістратова. Так, в 1910 р. автор наголошував, що під адміністративним правом слід розуміти сукупність юридичних норм, що визначають відносини між органами державного управління і громадянами [16, с. 2]. В 1914 р. [17] автор наголошує, що метою адміністративного права «є упорядкування відносин між людьми в галузі державного управління» [17, с. 1], а сама наука адміністративного права є «вченням про правовідносини в галузі державного управління» [17, с. 41]. В 1917 р. А. Єлістратов стверджує, що метою адміністративного права є «упорядкування відносин між людьми в області державного управління» [18, с. 66–67]. Ю. Старилов, російський науковець, констатує (мовою оригіналу): «...краеугольным камнем теоретических административно-правовых построений А.И. Елистратова является учение о правоотношении в области государственного управления» [19, с. 33–34].

Порівняльне право, як слушно зазначав Р. Давид, дає можливість краще пізнати національне право і удосконалювати його [15, с. 9]. Отже, звернемось до аналізу адміністративного права Франції.

Російські дослідники відзначають, що сучасне адміністративне право Франції є продуктом двохсотлітнього розвитку системи органів державного управління. Адміністративному праву Франції властиві ретельна розробленість окремих правових норм і цілих інститутів, висока правова культура [20, с. 73]. Зокрема, що стосується обов'язків адміністрації: привілеї, якими користуються адміністрація і її посадові особи, мають своїм зворотним боком відповідні їм обов'язки. Обов'язки в розумінні французьких юристів це вимоги, які повинна виконуватись адміністрацією в її діяльності. Такими головними вимогами є зв'язаність адміністрації законом, відповідальність адміністрації. В свою чергу законність у діяльності адміністрації розглядається як сукупність обов'язків, дозволів і заборон, встановлених законом [20, с. 91].

К. Шенбергер, професор кафедри публічного і європейського права, порівняльного державознавства і конституційної історії Університету м. Констанца (ФРН) робить висновок, що сучасна історія адміністративного права починається тільки після Французької революції, точніше з конституційно-правової юридизації (узаконення) правового статусу адміністрації [21, с. 212–213]. Точка зору науковця конкретизується французьким адміністративістом Ж. Веделем, який пояснює, що «Управління і адміністративне право ні з точки зору педагогічної, ні з точки зору теоретичної не можуть бути визначені самі по собі. Їхнє визначення може бути дане тільки виходячи з конституції» [22, с. 25].

Аналізуючи положення Конституції Франції 1958 р. [23, с. 72–119] ми бачаємо, що чітке визначення обов'язків (статті 21–23) та відповідальності (ст. 68-1) представників адміністративних органів знайшли відповідне закріплення у її нормах. Зокрема, Конституцією встановлено, що Прем'єр-міністр несе відповідальність за діяльність Уряду і забезпечує виконання законів; міністри несуть кримінальну відповідальність за дії, що скоєні ними при виконанні своїх функцій і які кваліфікуються як злочини або делікти на час їх скоєння.

Важливим доповненням до Конституції Франції ми вважаємо прийняття закону про права і обов'язки чиновників (13 липня 1983 р.) [24, ст. 28], яким було встановлено, що будь-який службовець несе відповідальність за невиконання завдань (обов'язків), незалежно від його рангу в ієрархії.

В той же час, всупереч принципам і положенням базового акту цивільного законодавства законодавець встановив, що члени Кабінету Міністрів України несуть солідарну відповідальність за результати діяльності Кабінету Міністрів України як колегіального органу виконавчої влади [25, ст. 45].

Ми виходимо з факту, що в 1994 р. Україною було ратифіковано Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС та його державами-членами (набуття чинності 01.03.98 р.) [26]. Згідно з Угодою та Статутом Ради Європи [27] (приєднання – 31.10.1995 р.) Україна зобов'язалася дотримуватися демократії, верховенства права та захисту прав людини і основних свобод усіх осіб, які знаходяться під її юрисдикцією. Варто відзначити, що відповідно до: ст. 51 Угоди Україна зобов'язалася забезпечувати приведення свого законодавства у відповідність до законодавства ЄС; ст. 254 Угоди рішення, директиви, рекомендації та висновки інституцій ЄС, які адресовані державам-членам, є обов'язковими для виконання членами Союзу.

Одним з таких унікальних документів є Рекомендація Комітету Міністрів (надалі КМ) державам членам про належне державне управління [28]. Рекомендація ґрунтується на низці документів КМ, які зокрема, обумовлюють такі актуальні питання, як: захист особи від дій адмі-

ністративних органів; про доступ до інформації, наявної в органах державного управління; про кодекси поведінки для державних службовців; про державну юридичну відповідальність тощо. Рекомендація акцентує увагу на таких важливих принципах діяльності адміністративних органів: законності; забезпечення реалізації юридичних принципів (адміністративні процедури), що регулюють організацію, функціонування та діяльність органів державного управління; виконання обов'язків в розумні терміни; захисту осіб від дій адміністративних органів; відповідальності за невиконання адміністративних рішень, що входить в коло їх обов'язків тощо. Рекомендація акцентує увагу, що у разі несумлінного управління, або в результаті бездіяльності органів влади, або несвоєчасних дій або дій у порушення офіційних зобов'язань, – це повинно піддаватися покаранню на підставі відповідних адміністративних процедур, в тому числі і в судовому порядку. Невід'ємною складовою покарання є відшкодування шкоди, завданої незаконними адміністративними рішеннями співробітників адміністративного органу (компенсаційний механізм).

Незважаючи на необхідність перегляду догми 1938 р. щодо змісту предмету адміністративного права в адміністративно-правовій науці і досі існує точка зору, що науково-правові концепції, які покладені в основу адміністративно-правового регулювання в зарубіжних країнах, не можуть бути запозичені для використання в нормотворчій діяльності в Україні. Ці концепції мають бути адаптовані до теоретико-правової бази нормотворення, яка вже склалася. «...позитивним результатом порівняльно-правового аналізу може бути й висновок про неможливість застосування тих чи інших інститутів, правових норм чи наукових конструкцій в практиці функціонування національної правової системи (2004 р.)» [29, с. 100–101].

С. Головатий, член-кореспондент НАПрН України, піддаючи критиці точку зору Є. Кубко констатує, що при оцінюванні вітчизняного стану дослідження проблеми верховенства права категорично стверджується про невинуватість «запозичення досвіду зарубіжних країн, які мають більш високий рівень забезпечення прав, свобод і гарантій людини», та про неприйнятність «спроб пристосування глобальних наукових категорій, зокрема «верховенство права», до потреб поточних політичних процесів» [30, с. 210]. Автор вбачає проблему в тому, що «...істотний опір просуванню поняття «верховенство права» – у розумінні європейських стандартів – на авангардні позиції сучасного правничого життя в нашій країні ще й досі чиниться (як не парадоксально) саме в академічному середовищі» [30, с. 206].

Елемент влади або «владопанування», як слушно зазначає С. Овчарук [31, с. 319] у дореволюційний, радянський та пострадянський періоди затьмарив такі інститути, якими є обов'язок і відповідальність представників державних інституцій і які для належного державного управління є найголовнішими і найсуттєвішими.

Висновки. Використання адміністративно-правовою наукою протягом майже 80 років догми предмету радянського адміністративного права суттєвим чином суперечить принципам правової держави і верховенства права, які обумовлені Конституцією України. Належне державне управління може бути реалізоване лише за умов належного виконання обов'язків, а у разі їх неналежного виконання – винна особа адміністративного органу повинна нести відповідальність, в тому числі й майнову.

Існуючі прогалини у чинному законодавстві, в тому і в адміністративно-правовій науці, суттєвим чином ускладнюють адміністрування актуальними питаннями суспільного буття, унеможлижують реалізацію належного державного управління, метою якого має бути створення гідних умов життя людини, забезпечення загальних інтересів суспільства та держави.

Належне забезпечення прав та законних інтересів членів суспільства, які за рахунок сплачених податків утримують численну армію чиновництва, потребує переосмислення догми предмету адміністративного права, адже наділення останніх лише владою та повноваженнями, за відсутності обов'язків та відповідальності, не може сприяти розбудові демократичної, соціальної та правової держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [Із змінами, станом на 02.06.2016]. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сандеуар П. Введение в право. Москва: Издательская группа «Интрэк-Р», 1994. 169 с.
3. Бахрах Д. Н. Административное право: учебник для студентов юрид. вузов и фак. М.: Бек, 1993. 301 с.
4. Бельский К. С. Феноменология административного права. Смоленск: Издательство СГУ, 1995. 144 с.

5. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
6. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
7. Авер'янов В. Б., Додін Є. В., Ківалов С. В. Адміністративне право України: підручник. Одеса: «Юридична література», 2003. 896 с.; Авер'янов В. Б., Додін Є. В., Ківалов С. В. и др. Административное право Украины: учебник. Х.: «Одиссей», 2004. 880 с.
8. Колпаков В. К., Кузьменко О. В., Пастух І. Д. Курс адміністративного права України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. доповн. та CD) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.
10. Беньо М. Вплив теорії публічної адміністрації на розвиток адміністративного права (приклад Польщі). Адміністративне право в контексті Європейського вибору України. К.: «Міленіум», 2004. С. 14–20.
11. Нерсесянц В. С. Право – математика свободы. Опыт прошлого и перспективы. М.: «Юрист», 1996. 160 с.
12. Петров Г. Предмет советского административного права. Советское государство и право. 1940. № 7. С. 34–44.
13. Петров Г. И. Сущность советского административного права: Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Ленинградский государственный университет им. А. А. Жданова. Юридический факультет. Л., 1957. 40 с.
14. Уэйд Э. К. С., Филлипс Д. Д. Конституционное право М.: «Иностранная литература», 1950. 587 с.
15. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности. М.: «Международные отношения», 1999. 400 с.
16. Елистратов А. И. Учебник русского административного права: Пособие к лекциям. Выпуск І. Москва: Издательство О-ва Взаимопомощи Студентов-Юристов Моск. Университета, 1910. 94 с.
17. Елистратов А. И. Основы начала административного права. Москва: Издательство Г.А. Лемана, 1914. 332 с.
18. Елистратов А. И. Основы начала административного права. 2-е изд., испр. и доп. М.: Изд-во Г.А. Лемана и С.И. Сахарова, 1917. 304 с.
19. Российское полицейское (административное) право: Конец XIX – начало XX века: хрестоматия / сост. и вступит. ст. Ю. Н. Старилова. Воронеж: Изд-во ВГУ, 1999. 624 с.
20. Гудошников Л. М., Жданов А. А., Козырин А. Н. Административное право зарубежных стран: учебное пособие. М.: Издательство «СПАРК», 1996. 229 с.
21. Кристоф Шёнбергер Административно-правовая компаративистика: особенности, методы и история. ДПП ИМП (Дайджест Публичного Права Института Макса Планка). 2012. № 2. С. 175–242 [Оригинал статьи: Christoph Schönberger, Verwaltungsrechtsvergleichung: Eigenheiten, Methoden und Geschichte: Müller, 2011. С. 175–242].
22. Ведель Ж. Административное право Франции. М.: «Прогресс», 1973. 512 с.
23. Алебастрова И. А., Андреева Г. Н., Маклаков В. В. и др. Иностранное конституционное право. М.: «Юрист», 1996. 512 с.
24. Loi n° 83-634 du 13 juillet 1983 portant droits et obligations des fonctionnaires. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000504704>
25. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-18/page>
26. Договор о Европейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 года [Із змінами станом на 13.12.2007]. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_029
27. Статут Ради Європи. Лондон. 5 травня 1949 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_001; Про приєднання України до Статуту Ради Європи: Закон України від 31 жовтня 1995 року N 398/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 38. Ст. 287
28. Контрольный список вопросов для оценки соблюдения верховенства права / Европейская комиссия за демократию через право (Венецианская комиссия). URL: https://www.bicel.org/documents/1254_vc_rol_checklist_-_cdl-ad2016007-r.pdf?showdocument=1
29. Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Битяк Ю. П. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2-х томах. К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. Том І. Загальна частина. 584 с.

30. Головатий С. Верховенство права або ж правовладдя: вкотре про доктринальні манівці вітчизняної науки. *Право України*. 2010. № 4. С. 206–219.

31. Овчарук С. С. Адміністративні процедури в умовах формування правової держави: проблеми теорії та практики реалізації: монографія. К., 2014. 355 с.

УДК 351.74

ЛУГОВИЙ В.О.

АНТИКОРУПЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

З'ясовано місце антикорупційного навчання в системі антикорупційних засобів. Розглянуто зміст антикорупційного навчання. Досліджено механізм формування навичок і умінь антикорупційної поведінки у різних категорій працівників поліції. Виокремлено особливості антикорупційного навчання на різних формах професійного навчання поліцейських.

Ключові слова: *корупція, Національна поліція, професійна підготовка, антикорупційне навчання, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання.*

Выяснено место антикоррупционного обучения в системе антикоррупционных средств. Рассмотрено содержание антикоррупционного обучения. Исследован механизм формирования навыков и умений антикоррупционного поведения в различных категорий работников полиции. Выделены особенности антикоррупционного обучения на различных формах профессионального обучения полицейских.

Ключевые слова: *коррупция, Национальная полиция, профессиональная подготовка, антикоррупционное обучение, учреждения высшего образования со специфическими условиями обучения.*

The place of anti-corruption training in the system of anti-corruption means is found out. The content of anti-corruption training is considered. The mechanism of formation of skills and abilities of anti-corruption behavior in different categories of police officers is explored. The features of anti-corruption training on various forms of police training are singled out.

Key words: *corruption, National Police, vocational training, anti-corruption training, higher education institutions with specific learning conditions.*

Актуальність теми. Сучасний розвиток Української держави передбачає оновлення діяльності всіх державних інституцій на засадах європейських стандартів забезпечення прав і свобод людини. Ключовими реформами в цьому аспекті є реформа правоохоронних органів та антикорупційна реформа, які, з одного боку, є самостійними, з іншого – тісно пов'язаними між собою. Особливої гостроти це питання набуває, коли мова йде про Національну поліцію України, оскільки корупційні прояви в її діяльності є скоріше нормою, аніж винятком, та належать до головних проблем України і викликають особливе занепокоєння у суспільстві.

Стабільне та ефективне функціонування органів Національної поліції України є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Від ефективності діяльності Національної поліції України значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку.

© ЛУГОВИЙ В.О. – здобувач кафедри адміністративної діяльності (Національна академія внутрішніх справ)